



No 5

Utgiven av Svenska Folkförbundet.  
 Redaktör: Andreas Stahl, Riddaregatan 3, Reval.  
 UTKOMMER ALLA ONSDAGAR

6 febr.

### I Dagös forna svenskbyar.

(Några intryck och uppteckningar från ett Dagöbesök.)

De sista svenskarna! — Det är något starkt beklämmande i detta uttryck. Men mera av tryckande vemod och beklämning känner man, då man vandrar genom forna svenskbygder, ser de försvunnas boplatser, läser gravvårdarnas svenska namn och får så att säga direkt i själen inpräntat en svensk stams öde.

Dagösvenskarnas öde måste gripa varje svenskvän. Vid besöket i det gamla Röiks ville de smärtfyllda känslorna helt bemäktiga sig mitt sinne. Jag såg för mitt inre denna stam av vikingaättlingar, som man ville böja till trældom. Här levde och strävade de, odlade, röjde och byggde. Hit kommo de som fria kolonister med goda löften för framtiden, löften, som sedan ofta upprepades. Med aldrig sviktande tro litade man på stödet från moderlandet Sverige, litade på kraften av rättvisa förordningar, som i Sverge gällde och följdes som lag, och som härute föga respekterades. Ja, man hoppades och trodde ännu på rätt och redlighet, då våldet och sveket i förening fullbordade sitt verk, och de ryska skeppen kommo för att hämta en fredlig svenskkoloni, som kanske i 600 år eller mera bott i bygden och odlat densamma.

Och ett sådant öde fullbordades så sent som augusti 1781, då c:a 1200 svenskar tvingades till avflyttning från Dagö för att efter oerhörda lidanden, och i starkt decimerat antal, slutligen i maj 1782 finna plats för bosättning vid Dnjepr i Sydryssland. De röjde sig åker och byggde

sig hus och gårdar, ja, småningom också svensk skola och kyrka. Det kända svensksamhället Gammalsvenskby är ett stolt minnesmärke över de forna Dagösvenskarnas mod, uthållighet och okuvliga svensketskänsla. Kolonien Gammalsvenskby har även genomlevat världskrigets och revolutionens alla fador, och den är än till hela sitt antal, c:a 850 personer, helt svensk.

Är det så, som Carl Russwurm antyder i sin Dagö-skildring och som muntliga hörsägnerna göra troligt, att Rökssvenskarna helt enkelt såldes till den ryska guvernören, Katarina II:s gunstling, furst Potemkin (som behövde kolonister i Sydryssland), då förfäras man över den hårda hänsynslöshet hos de herrar, som voro ansvariga för denna exempellösa kränkning av det svenska namnet. Och dock hade Herren till Dagö, greven och landsrådet Magnus Stenbock själv ett gammalt svenskt namn. Tillika var han på modernesidan ättling av Gustaf Adolfs härförare Jakob de la Gardie. Det var Axel Julius de la Gardies sondotter, Ebba Margareta Stenbock, som lyckades återvinna faderns förlorade egendomar på Dagö och ge dem i arv åt sonen Magnus. — År 1780 lyckades greve Stenbock få återkallad en anklagelse hos guvernören för försäljning av enskilda svenska bönder genom att träffa skriftlig överenskommelse med bönderna, vari de förklarades för fria samt förbinda sig friköpa de sålda bönderna. Men i stället meddelades svenskarna uppsägning till avflyttning före mars 1781 — en akt, vars innebörd de för sent fattade.

Att baronen Otto Ludvig Reinhold von Ungern-Sternberg, „sjörövaren“, som i februari 1781 köpte Hohenholm med Röiks av greve Stenbock, ej hyste några betänkligheter att understödja dennes planer, så långt han hade gagn av dem, är förstäeligt. Denne märklige baron, som var holländsk kapten och polsk kammarherre, är känd som huvudpersonen i de beryktade skildringarna om „Dagö-torn“. Säkert är han fri från mycket av det som tillvitats honom, men han blev dock överbevisad om tillräcklig synd för att år 1804 bli fängslad och deporterad till Sibirien, där han dog år 1811. Att det var denne baron, som även spelade en viss roll vid Dagösvenskarnas utflyttning, torde ej vara så allmänt bekant. Han medgav visserligen, efter bönfalskan därom, att svenskarna skulle få kvarstanna t. v., men endast på villkor, att en del av dem, främst ledarna, dock måste avflytta, ett villkor som tydligen var svårt kränkande. Han visade också hårdhet genom att före svenskarnas utflyttning utkräva av dem olika slags skatter och ersättningar, varigenom de, utom jord och byggnader, måste kvarlämna en stor del av sin lösegendom. Av de kvarstannande Kertellsvenskarna utkrävdes även ökade pålagor, vilket föranledde klagomål hos guvernören år 1892. Efter undersökning erhöll baron U.-S. en sträng förmaning att ej av svenskarna utkräva mera arbete än de tidigare varit skyldiga.

En medlem av familjen Ungern-Sternberg påpekade nyligen för mig, att det synes vara ödets dom, att den en gång så mäktiga och talrikt representerade Dagö-

grenen av släkten är dömd att utdö i 3:dje och 4:de led efter „sjörövarn“, då medlemmarna i dessa släktled sakna arvingar eller förlorat dem genom dödsfall.

Sannerligen, ett strängt öde vakar. Man får här flera påminnelser därom. Det gods, som baron U.-S. grundade i Röiks av de förvisade svenska böndernas jord, är nu åter uppdelat till bondejordbruk och de ståtliga stallarna bilda en ruinhög. Grossenhof (Storgården) är även utstyckad och Hohenholm, som än skonats, torde snart gå samma öde tillmötes. Men kvar står — som ett försoningsoffer — Röiks nya kyrka, som meromtalande baron U.-S. uppförde 1802, 2 år före sin förvisning till Sibirien. Kvar är även den efter hans död grundade klädesfabriken i Kertell, men lyckan synes ej följa den som förr. Arbetarantalet har minskats och många äro arbetslösa.

Det var en son till baron Karl Ungern-Sternberg på Birkas, som i 63 år, eller åren 1835—1898, hade ledningen av Kertellindustri och bragte den till blomstring. Han var en sträng herre, baron Robert Eginhard, som ofta lät använda käpp och piska. En syster Agnes Magdalena var gift med pastor J. Carlblom på Nuckö. Baron Roberts son och efterträdare, Hugo, dog senaste vinter barnlös. Denne siste Dagöbaron har genom sin godhet och förståelse för arbetarnas behov försonat mycket av sina föregångares hårdhet och bragt en strimma av ädel glans över namnet. Trevena, målade arbetarstugor, vackert inramade av planteringar och stora trädgårdar med en blomster- och grönsaksodling, — vartill jag ej sett motsvarighet annorstädes i Estland — det är ett vackert minnesmärke, samtidigt som det vittnar gott om Kertellbornas — svenskättlingarnas kultur och sinne för trevnad.

År 1810, eller för snart 120 år sedan, drabbades även Kertellsvenskarna av uppsägning med åtföljande tvångsflyttning, 3 familjer måste lämna byn och flytta åt olika håll, mest till övriga svenskbygder i Estland, där deras ättlingar än leva kvar. Familjerna Byså, Taking och Tarning fingo stanna kvar. Efter 20 år, 1830, indrogs dock även deras jord till det bildade Kertells-godset, och blott potatisland och trädgårds-

täppor fingo behållas kvar av de forna bondejordbruken.

Och nu är den 77-årige Vilhelm Byså och hans syster Pauline de sista kvarlevande svenskarna i Kertell samt familjerna Bäckman och Greis de sista i Röiks. Bäckmanshemmet i Mikkasgården är det enda på Dagö, där den gamla dagösvenska dialekten ännu är hemspråket. — Det har med bistånd av vänner på Ormsö lyckats att få Vilh. Bysås äldste son upptagen hos en anförvant i Kärrslätt, där han även får gå i svensk skola. Kanske skall denne Byså-ättling än en tid uppehålla svenskheten på Dagö? Längre kan det dock ej dröja förrän den fordom stora svenskstammen där helt försvinner — som Dagösvenskar. Det är i viss mån en tröst, att stammen lever kvar i våra bygder och i Gammalsvenskby.

Och att de forna Dagösvenskarna i den djupa ryska isoleeringen borta vid Svarta havet, kunnat leva kvar och bibehålla sin svenskhet, det förstår man något bättre, när man träffat samman med ännu kvarlevande stamfränder på Dagö. De äga med dessa i rikaste mått det ursprungligt äktsvenska kynnet med dess stolthet och mod, seghet, uthållighet och trofasthet.

*Emil Adalberth.*

### Valfrågan.

I Kustbon Nr. 4. har sign. „B“ givit en uppgift på de i Estlands riksdag förefintliga partierna. Denna lämmar en sanningsenlig och opartisk karaktäristik av de olika riktningarna, och emot denna uppgift kan knappast någonting anföras. Vad som emellertid under riksdagsarbetet försiggår är kamp och strid mera för partiintressen än för allmänhetens och hela statens. Varje parti försöker att komma till makten, försöker att placera sina egna som ministrar och presidenter. Men det finns icke många, som äro ägnade för så ansvarsfulla poster; det finns ingen, som har kunskaper i allting.

Fackman på sitt område måste vara och en vara. Ovannämnda tillvägagångssätt är tyvärr en skugga i det demokratisk-parlamentariska systemet. Man har redan kommit underfund med att ovanförda förfaringssätt icke duger,

men svaret lyder: Det finnes icke fackmän att tillgå när som helst, bara de äro partimän!

Äro partierna så fattiga, borde de försöka på annat sätt att få opartiska, sakkunniga män, t. ex. en jurist tilljustitieminister, en köpman för handeln, en lärare för undervisningen osv. Detta kan allmänheten begära.

Mycket liknande är presidentfrågan. Presidenten måste stå över alla partier och bliva vald på viss tid men icke stå och falla med varje regering.

Detta är en förkastlig inrättning och säkerligen enastående i hela världen. Ett statsöverhuvud, om han är vald icke av partiskäl utan för sin duglighet till sin höga ställning, bör kunna kvarstå oberonde av regeringsskiften.

B. anför, att vissa partier, där svenskarna sökt anslutning, svikit sina löften. Detta blir en fara för alla valförbund.

Meningarna inom alla riktningar kunna inte vara lika, men huvudfrågorna böra kunna sammanjämkas. Jämföra vi oss med minoriteter i andra stater, se vi att dessa först sökt sig vägar till andra mera framstående partier, men småningom har ett afall ägt rum. Någon gång hava försök gjorts, där möjlighet förelagat, att bibehålla självständigheten; i de flesta fall hava större minoritetskoalitioner bildats dels på grund av föregående besvikelse dels av övertygelse om, att ett större minoritetsblock ändå är en starkare faktor. Splittras minoriteterna, så betyda de knappast någonting mer.

Vilka äro våra huvudfrågor? Kyrkan, skolan, kultur, rättvisa, en opartisk domstol, äganderätt, rättvis beskattning, intet förtryck, nationell jämställdhet etc. Där sammanlöpa alla minoritetsintressena, och det finns ingenting, som vore för mycket begärt. G.

### Gammalsvenskbyborna vilja flytta till Sverige.

Pastor Kristoffer Hoas från Gammalsvenskby är för närvarande på Svergebeseök i sällskap med kyrkvärden Johan Buskas. Avsikten med Svergeresan är bl. a. att undersöka möjligheterna för överflyttning av svenskkolonin till moderlandet. Framställningar i samma ärende ha redan gjorts ett par gånger förut, första gången år 1918. Nu är frågan främst be-

roende av, om iredstillstånd kan erhållas.

Trettondedagen predikade pastor Hoas i Björka-Arholma kyrka i Uppland. Han har tillbragt julhelgen hos kyrkoherde Herman Neander, Estuna. Den 19 jan. talade pastor Hoas i Stockholms radio om Gammalsvenskbybornas liv. Det var en sällsam högtidsstund att åhöra pastor Hoas' skildring, framförd på god rikssvenska och i en form, som värmde hjärta och sinne.

Han berättade om svenska utvandringen till Dagö, om trälomstiden där, om förvisningen och dödsvandringen genom Ryssland, om uppbyggnadsarbetena och svårigheterna i Gammalsvenskby.

För n. v. gå ca 120 barn i skola i kolonin. Lärarna äro 3. Skoltvång är införd från 8—12 år.

Sist talade han om den längtan till Sverige, som levat kvar hos svenskarna där sedan Dagö-tiden, en längtan, som nu nått den mognad, att den söker alla möjliga medel för att nå målet: skyddet i moderlandets sköte. Så framförde hr. Hoas sina bybors hälsning till alla svenska, lyssnande vänner.

*E. Adalberth.*

### Riksdagen.

Den 29 januari började riksdagen behandla årets budget, d.v.s. rikets inkomster och utgifter. Efter finansministern Oinas inledningstal, mera i referatform, fingo partierna ordet. Agrarpartiets talare general Laidoner och andra gjorde många anmärkningar och förebräelser mot den socialistiska finansministern. Man påpekade, att man under denna hårda tid när missväxt och arbetslöshet rådde, borde ha minskat skattebördan. Från 80 mil. kronor för år 1928, har man nu gått upp till 95 miljoner kronor, det vill säga 15 miljoner mera. Varje person i landet, barnen inberäknade, ha att betala till rikets underhåll omkring 90 kronor, d.v.s. 10 kronor mera än under det förra året.

För att täcka utgifterna hoppas man isynnerhet på de indirekta skatterna: tullen, spritmonopolet, o.s.v.

Oppositionen ville visa, att den socialistiska regeringen lovade

regera i sparsamhetens tecken, men har nu redan kommit till stora luftslopp. Utgifterna ha stigit icke för produktiva ändamål, utan genom förstärkning av ämbetsmannakåren, höjning av ämbetsmännens löner, utgifter och understöd för ändamål, som man gott kunnat vänta med. Så har man t. ex. beviljat anslag åt arbetarteatern av 6 miljoner cent, och kunde samtigt ej bevilja mera än 5 miljoner sent för fiskerilån, som dock är av stor betydelse för tiotusenden av kustbefolkningen.

Beskattningsystemets ohållbarhet underkastades även en berättigad kritik. Inkomstskatten bestämes ofta av ämetsmännen enligt gottfinande, så man kan ej tala om någon rättvis beskattning.

För någon tid sedan voro några partier (i synnerhet vänstern) emot utrikeslånet. Nu visar det sig dock att detta lån varit till stor nytta att stabilisera penningvärdet. Ävenså borde man göra allt för att leva efter sina tillgångar och icke överdriva. Många goda företag, som ej äro så ytterst nötvändiga, borde få vänta på bättre tider.

En fråga, som är av stor vikt för våra jordbrukare, är att låta dessa, som det önska, inlösa sina hemman och avsluta köpekontrakt. Tills dato har det varit mycket besvärligt med den saken. Denna möjlighet borde på allt sätt underlättas, ävenså lagen, som tillåter dela hemmanen, borde genomföras utan dröjsmål.

Nödhjälpsarbeten, som anordnas i stor utsträckning, böra läggas mera planmässigt än det sker nu. Ävenså har man all rätt att vänta, att den inhemska industrien understödes så mycket som möjligt. Benägheten att importera artiklar, som lika bra och billigt kunna tillverkas här hemma, borde på allt sätt motarbetas.

### Två söndagsskolor.

Efter årslångt planerande ha söndagsskolorna i Korkis och Vichterpal nu äntligen kommit till stånd.

I Korkis hålles skolan av folkskollärarinnan, och barnen samlas i skolhuset varje söndag. I Vichterpal, där avståndet mellan byarna

är stort, hålles skola på två ställen, i bondgårdar. I Bärtelsgården av frk. V. Tönisson och i Kiver-Ri gården av frk. A. Engblom. Hos både lärarinnor och elever finnes intresse, och vi våga hoppas på framgång i arbetet.

Till att börja med besöka endast de barn söndagsskolan, vilka icke ännu besöka folkskolan. Man har fått tillsamman 7 å 8 barn på vardera orten.

För oss, som älska och värdera det svenska arbetet, är det kärt att veta, att för den gammalsvenska bygdens kristna odling och för ortens svenskhet vunnits en ny liten seger. Ty det har behövts många underhandlingar och planer, innan ovannämnda söndagsskolor kunnat börja verksamheten i den rätta andan och på svenska språket.

*Alex. Samberg.*

### Brev till Kustbon.

Herr Redaktör!

Tillåt mig att genom Kustbon vända mig till mina många Birskaskamrater.

Kära Birskaskamrater!

Med tacksamhet genomlever jag ofta i tanken den mycket trevliga och lärorika tid vi hade på Birkas. Vi äro mycket tack skyldiga våra lärare och S. O. V., som offrat mycket på oss—, för att vi skulle bliva värdiga och trogna söner och döttrar av vårt svenska samhälle. Vi känna, att vi just därför hava större plikter mot detta vårt samhälle. „Vad kan vi göra?“ frågar du. Låtom oss hjälpas åt att föra vårt samhälle framåt. Först och främst låtom oss alla läsa och sprida vår egen tidning „KUSTBON.“ Den får ej saknas hos en enda av oss. Sedan låtom oss mötas i „Kustbon“ genom att meddela ett och annat från den ort och plats där vi nu vistas. Huru roligt och soligt att då råkas i vår egen budbärare, och vilken glädje för våra ledare att se, huru vi bilda en sammanhållande kedja i vår svenskbygd.

Med friskt mod framåt!

*Birkasvän.*

**Trenumera  
på Kustbon!**

## Svenska Odlingens Vänners styrelsemöte

med ombud från lokalgrupperna  
äger rum

Onsdagen den 13 febr. kl 7  
e. m. å Riddargatan 3 i Reval.



## FISKARE!

ANVÄNDER NI I EDRA MOTOR-  
BÅTAR ESTNISKT MOTORBRÄNSLE!

Om ej, så försök estnisk

## TRAKTORBENSIN

(för petroleummotorer)

DÄRIGENOM SPARAR NI PENGAR,  
ty den är billig, kraftigare och  
mera ekonomisk än petroleum

## Estländiska Oljeskifferkonsortiet

Tönmägi I. TALLINN Telefon 19

Betald annonsplats

## A.-B. BJÖRKLUNDS

Nejlikeodlingar i Hammar, KRISTIANSTAD  
Landets största specialodling i sitt slag:

NEJLIKOR

alla variationer erhållas hos varje blomster-  
handlare i riket

## De Förenade Spetsfabrikernas Försäljningskola

Tel. 771-08 Grevturegatan 13

(Hörn-butiken) NOR 19203

Specialaffär för Spetsar och Broderier. — Rikt ur-  
sål av Vadstenaspetsar. Motiv och Kragar. Be-  
ställningar å linneutstyrlar. Order till landsorten  
expedieras omgående.

## HANSA

STOCKHOLM

Eget kapital

Kr. 6.000.000



## FÖRSÄKRING

Avdelningskontor i Reval:

S. Karja tän. 15.

BILJETTER med tåg och båtar i hela världen  
SOVPLÅTSBILJETTER  
Hjälp och råd vid PASSVISERINGAR RESGODS-  
FÖRSÄKRINGAR MYNTVÄXLING

A.-B. Nordisk Resebureau

Göteborg — Stockholm — Malmö

## MILITAR EKIPERINGS A.-B. (MEA)

Hamngatan 3A STOCKHOLM Norrmalmstorg

Rekommenderar sina förstklassiga färdiga HERRKLÄDER, HERR- & DAMSKRÄDDERI.  
Uniforms- och Sportartiklar för segling, ritt, automobilsport etc. etc.

# Första inhemska Försäkrings-Aktiebolaget EESTI LLOID

Reval, Långgatan (Pikk) 11. Tel. 6-24 & 17-03

## LIVFÖRSÄKRING

## BRANDFÖRSÄKRING

## TRANSPORTFÖRSÄKRING

## OLYCKSFALLFÖRSÄKRING

De av bolaget hittills utbetalade skadesummorna belöpa  
sig till över

över hundra millioner cent.

Ett bevis på till vilken oskattbar nytta försäkring är, därför

Försäkra Edert liv och Eder  
egendom medan tid är!

# SHELL

## BENSIN OCH SMÖRJOLJOR

använder varje ekonomisk motorman  
SVENSK-ENGELSKA MINERALOLJE A.-B

## SVEABLÄNDNING

främsta plasten. Partiförsäljare:  
ENGWALL HELLBERG Aktiebolag, Gefle.

## STORA HOTELET, Linköping.

Innehavare: Fru JENNY KLINGBOM.

Post-, telegram- & telefonadress: Stora Hotellet.  
Linköping Intern. hotellcode. 38 rum med 50  
bäddar. PRISER: Enkelrum från 5.— kr. Dubbel  
rum fr. 10.— kr. Lunch fr. 2:50 kr. Middag r  
3.— kr. Supé fr. 3.— kr. Sprit — Vin — Öl

## Aktiebolaget

## GESTRIKLANDS YLLFABRIK JÄRBO

Sporttyger, melerade Filtar,  
Vadmal och Korderoj.

Goda kvalitéer och billiga priser.

## Jönköpings stads och läns sparbank.

Stiftad 1831.

Huvuakontor i JÖNKÖPING. Avdelningskontor  
i Jönköping, Huskvrana, Norrahammar, Små-  
lands Taberg,

# SVEDALA

Tegelmaskiner,  
Grävmaskiner,  
Stenkrossar,  
Vägbyggnadsmaskiner,  
Betonblandare,  
Torvmaskiner,  
Bränslekrossar för torv, koks och kol,  
Pulveriseringsmaskiner,  
Vindsiktar,  
Torktrumlor,  
Briktpressar,  
Transportapparater,  
Rullager, Rallvagnshjul,  
Skottkärrhjul,  
Kokillgods,  
Stålgjutgods.

o Aktiebolaget

Abjörn Anderson

Post- & Telegrafadr. Rikstelefon:  
SVEDALA, GJUTERIJET. 52, 76, 203, 4, 608 183.

REPRESENTANT CARL JÖNSSON

Postkast 38 REVAL Telef. 1536

## Den Gyllene Freden

Vid Järntorget, Stockholm  
Riks 80 29.

## NORRKÖPINGS APOTEKENS MINERALVATTEN-AKTIEBOLAG

Grundat 1874

Sveriges äldsta Mineralvattenfabrik  
Kontor o. Fabrik: Repslagareg. 31,  
NORRKÖPING

## UPSALA-EKEBY AKTIEBOLAG

Telegramadress. Postadress. Telef. UPSALA  
EKEBY UPSALA EKEBYBRUK Riks 90 Allm, 92  
Kakelugnar, Öppna spislar Väggbeklädnads-  
plattor Keramik, Mur- & Taktegel Glasera,  
Fasadtegel Dräneringsrör.